

HUUMEISTA OSMO KONTULALLE

Valtiotieteen tohtori, dosentti Osmo Kontulan artikkeli Huumeiden käytön yleisyys ja sen yhteys ongelmakäyttöön Suomessa (Alkoholipolitiikka 5/1993) ei anna vastausta otsikkoonsa ja kaipaa siksi kommentointia. Rajauksen vuoksi keskityn artikkelin englanninkielisen tiivistelmän otsikkoon liittyviin väittämiin.

VÄITE I

Meanwhile, a comparison of trends in experimentation with use of drugs among different age groups showed that no significant change had taken place with regard to cannabis users since the early 1980s.

Näin voi tutkimuksen tulosta tulkita noin 3 500:n postikyselyyn vastanneen osalta, mutta ei voida väittää, että tulos olisi yleistettävissä edes suuntaa antavaksi päätelmäksi kaikkien Suomen 18–74-vuotiaiden kohdalla.

PERUSTELU:

Esimerkiksi Kontulan ja Koskelan Huumeiden käyttö ja mielipiteet Suomessa -julkaisussa (STM 1992:8, jossa artikkelin vuoden 1992 postikyselyä on laajemmin selvitelty) todetaan,

että noin 16 prosenttia varusmiehistä (20–21-v.) oli 1971 kokeillut huumetta ja heistä vain harva muuta kuin kannabista. Vuoden 1992 otoksessa, nyt 40–44-vuotiaiden miesten, kohortti kertoi kokeilleensa tai käyttäneensä kannabista joskus elämässään noin 5 prosenttia (s. 354). Vaikka otos varusmiehistä 1971 ja otos 40–44-vuotiaista miehistä 1992 eivät olekaan suoraan vertailukelpoisia, niin kokemusero 16 prosenttia vastaan 5 prosenttia kuvastaa otannan ja tiedonkeruun prosessin kestättömyyttä vuoden 1992 postikyselytutkimuksessa.

Mikä selittää 11 prosenttiyksikön eron suurin piirtein samalla ikäluokalla paremmin kuin 30 prosentin kato ja tavoitettavuus (on hengissä, asuu maassa, on postiosoite, viitsii vastata jne.)? Kyllä ihmiset muistavat, ovatko joskus huumetta kokeilleet vai ei. Varusmiespalvelunkin suoritti 1970-luvun alussa noin 90 prosenttia miesikäluokista.

VÄITE II

During the past year, only one per cent of the popula-

tion had smoked or consumed cannabis.

Postikyselytutkimus ei pysty merkitsevästi toteennäyttämään, että 1 prosentti Suomen väestöstä (18–74-v.) käytti vuonna 1991 kannabista.

PERUSTELU:

Artikkelissa oletetaan reippaasti, että kannabiksen käyttö vastanneiden ja ei-vastanneiden keskuudessa on samaa suuruusluokkaa. Suhdelukuestimaatti on kuitenkin erittäin herkkä oletukselle postikyselyyn vastaamisen ja huumeen käyttämisen tilastollisesta riippumattomuudesta. Valaistaan asiaa esimerkillä:

Oletetaan, että ei-vastanneista (30 % otoksesta) 8 prosenttia on käyttänyt kannabista ja vastanneista artikkelissa esitetty 1 prosentti vuonna 1991. Tällöin osuus koko perusjoukossa on $0,3 \times 0,08 + 0,7 \times 0,01 = 0,031$ eli 3 prosenttia. Toisaalta, jos koko perusjoukon käyttäjämäärä on 3, niin vastanneiden joukossa heitä on 0,7 ja ei-vastanneiden joukossa $3 - 0,7 = 2,3$. Todennäköisyys, että käyttäjä ei tavoiteta, on $2,3/3 = 0,77$ eli 77 prosenttia.

VÄITE III

The use of cannabis generally begins among those aged slightly under 20 and ends around the age of 30 at the latest.

Päätelmää ei voi yleistää kaikkiin Suomen 18–74-vuotiaisiin eikä väite III pidä paikkaansa edes 1992 postikyselyyn vastanneiden 3 500 kohdalla.

PERUSTELU:

30 prosentin kato ja tavoitettavuuserot kohorttien välillä tekevät ikäryhmistä erilaisia (vrt. perustelu väitteelle I). Väite III on myös kyselyn tulostenkin perusteella liian jyrkästi sanottu, sillä 30 ikävuoteen tultaessa käyttö väheni, ei loppunut (kuvio 3, s. 355).

VÄITE IV

This study and other available statistics indicate that hard drugs are used by a very limited section of the Finnish population, and no appreciable change has taken place in this respect over the past few years. By international standards, hard drugs are comparatively rare in Finland. Heroin, a widespread drug in other European countries, is very uncommon in Finland. On the basis of statistics kept by the social welfare and health authorities, drug problems account for

only 1% of the total demand for social services related to substance abuse.

Otos-, ilmiön esiintyvyy-, kato- ja menetelmäsyistä väitettä IV ei voi tilastollisesti perustella. Kyselyyn vastaaminen ja huumeen käyttö ovat herkkiä oletukselle tilastollisesta riippumattomuudesta.

PERUSTELU 1:

Artikkelissa arvioidaan osin Kontulan ja Koskelan vuoden 1992 kyselytutkimuksen perusteella, että Suomessa on ehkä noin 500 huumeiden injektiokäyttäjää (s. 360), mutta itse postikyselytutkimuksessa maaliskuussa 1992 ei 3 457 vastanneesta kukaan ollut käyttänyt kovia huumeita missään muodossa 4 viime viikon aikana (s. 356); kannabista oli käyttänyt 0,4 prosenttia. Havainnollistetaan lasketun suhdelukuarvion herkkyyttä esimerkiksi: Oletetaan, että ei-vastanneiden (30 % n. 5 000:sta) 2 prosenttia käytti kovia huumeita 4 viikon aikana helmi–maaliskuussa 1992, jolloin koko perusjoukossa (n. 5 000) käyttäjiä oli $0,7 \times 0,00 + 0,3 \times 0,02 = 0,006$ eli 0,6 prosenttia. Tällöin heidän lukumääränsä kaikkien Suomen 18–74-vuotiaiden keskuudessa oli arviolta $3,5 \text{ miljoonaa} \times 0,006 = 21\,000$ henkilöä eikä 0 tai 500, kuten artikkelissa arvioidaan. En väitä, että saatu 21 000

käyttäjää olisi ”oikea” arvio. Olennaista on, että ilmeisesti kukaan ei tiedä oikeaa suhdelukua.

PERUSTELU 2:

Artikkelissa (s. 360) todetaan, että Kontulan ja Koskelan vuoden 1992 kyselytutkimukseen vastanneiden 140 päihdehuollon toimipaikan ja huumeiden käyttäjiin erikoistuneiden hoitopaikkojen vastausten perusteella huumeiden käyttöön liittyvä hoidontarve oli 1992 samaa luokkaa kuin 1983 tehdyssä selvityksessä (Savio 1983).

Savion tutkimuksen katoisuus oli 7 prosenttia; kyselyn kohteena olevia toimipaikkoja oli 106, joista vastasi 98 (93 %); tiedustelun kohteena olivat tammi–kesäkuun 1983 aikana huumeongelman vuoksi päihdehuollon palvelua käyttäneet – yhteensä 417, joista 32 prosentilla (131) ongelmana oli kovat huumeet, lopuilla kannabis.

Kontulan ja Koskelan kyselytutkimuksen otos oli 370 toimipaikkaa, joista 140 vastasi tai ehti tutkimukseen mukaan – kato oli 62 prosenttia! Silti tutkimuksen mukaan kovien aineiden vaikeinta käyttäjämuotoa eli injektiokäyttäjää olisi 1992 ollut pelkästään Helsingissä noin 200. Kuinka tällaisella kato-osuudella ryhdytään ylipäänsä tulkitsemaan mitään ongelmaikäytön laajuudesta tai sosi-

aalikustannusten prosenttiosuuksista? Ja miksi 370 toimipaikan otosta ei artikkelissa mainittu?

Artikkelissa puututaan kadosta johtuviin ongelmiin, mutta asia ”unohtuu” esiteltäessä tuloksia. Perusteluna huolettomuudelle artikkelissa viitataan metodivertailuraporttiin (Lana Harrison & Ragnar Hauge 1991), jota ei ole julkaistu kirjastoihin päätyvässä muodossa. Artikkelissa tulkitaan lisäksi tämän raportin tuloksia juuri päinvastoin kuin Ragnar Hauge itse tuloksiaan arvioi. Hänen mukaansa systemaattista

harhaa syntyy esimerkiksi siitä, että huumeiden käyttö ja kyselyyn vastaaminen (halukkuus, tavoitettavuus) korreloivat (Hauge, henkilökohtainen tiedonanto). Eli mitä enemmän on aineista huurussa, sen todennäköisempää on postikyselyyn vastaamattomuus.

Edellä esitetyt neljä väitettä olivat artikkelin englanninkielisen tiivistelmän keskeiset otsikkoon liittyvät päätelmät. Yksikään ei siis kestä menetelmä- tai tilastokritiikkiä. Artikkelin väitteet I–IV ovatkin lähinnä kirjoittajan uskomuksia.

Pyrin siihen, että fakta ja fiktio – perustellut tutkimustulokset ja kuvitelmat – pidetään erillään. Huume keskustelussa on jo tarpeeksi tunteilua muutenkin. Tutkijalle on aivan kunniallista, että tutkimusmetodisista syistä tulosta ei saadakaan, kuten tässä vuoden 1992 postikyselyssä. Todetaan asia, jätetään julkaisematta, niellään epäonnistuminen ja yritetään kehittää menetelmiä, mm. otoskattavuutta, luotettavammiksi.

ELIAS PANELIUS

VASTAUKSIA ELIAS PANELIUKSELLE

Alkoholipolitiikka-lehden 5/1993 artikkelissani esitelin tuloksia huumeiden käytön yleisyydestä ensimmäisen aikuisten keskuudessa Suomessa tehdyn kyselytutkimuksen tulosten perusteella. Vastanneita oli lähes 3 500 ja postikyselyyn vastausprosentti oli 71. Mitä aihepiiriä hyvänsä ajatellen vastanneiden lukumäärä oli suomalaisittain poikkeuksellisen suuri ja vastausprosentti huumeiden käyttöä mitattaessa kansainvälisesti erittäin hyvä. Tällainen kysely on ainoa mahdollinen menetel-

mä saada edes kohtuullisen luotettavia tuloksia huumeiden kokeilun ja käytön yleisyydestä eri väestöryhmissä. Ajallisten muutosten arviointia tässä ja nyt hankaloittaa se, että vastaavia kyselyitä ei ole Suomessa aikaisemmin tehty.

Vastaan seuraavassa lyhyesti Elias Paneliuksen listaamiin neljään väitteeseen.

Ensimmäisen väitteen osalta totean, että puutteistaan ja ongelmistaan huolimatta eri kohortteihin kuuluvien ihmisten ilmoittamien huume kokeilujen vertai-

lu tutkimuksessa tehdyllä tavalla antaa ainakin huomattavasti luotettavampaa tietoa huumeiden käytöstä kuin siitä julkisuudessa toistuvasti esitetyt erilaiset löysät arviot. Tarkkaa kuvaa asiasta ei tietenkään tällaisella kyselylläkään eri syistä saada. Osa vastaajista peittelee kokemuksiaan, osa on ne unohtanut ja osa jättää kokonaan vastaamatta. Kansainvälisissä metodisissa tutkimuksissa tutkimukseen vastanneiden ja vastaamattomien välillä ei huumeiden käytössä ole todettu kuitenkaan niin suu-